

Lessenserie recensie schrijven (*ter inzage*)

Les 1: Wat is recenseren?

Les 1: Wat is recenseren? - Lesplan

Doelgroep: 25 leerlingen havo 4, vwo 3/4
Lestijd: 45 minuten
Beginsituatie: Leerlingen hebben kennis van literaire begrippen
Leerdoelen /doelstellingen voor de leerlingen: 1. Leerlingen kennen de functie van een recensie: lezers in staat stellen om te bepalen of zij het gerecenseerde verhaal/boek zelf moeten gaan lezen. 2. Leerlingen begrijpen dat recensenten hun lezers daartoe moeten informeren en dat zij moeten opiniëren. 3. Leerlingen weten dat recensenten hun lezers moet informeren over (i) verschillende aspecten van het verhaal/boek en (ii) over de schrijver ervan. 4. Leerlingen weten dat recensenten hun lezers inzicht moeten bieden in (i) hun oordelen over verschillende aspecten van het verhaal/boek en (ii) de gronden voor hun oordelen. 5. Leerlingen weten dat recensenten hun lezers soms activeren: expliciet aanraden of afraden het gerecenseerde verhaal/boek zelf te gaan lezen. 6. Leerlingen moeten kunnen aanwijzen waar in recensies recensenten hun lezers informeren en waar zij inzicht bieden in hun oordelen en in de gronden voor hun oordelen.

Tijdplan	Lesfasen	Korte omschrijving van de lesinhoud	Leerlingactiviteiten	Docentactiviteiten (rol van de docent)	Leerbronnen/materialen
5 minuten	Inleiding	Klassikale bespreking waarin leerlingen er bewust van worden dat we heel wat recensies schrijven en lezen in het dagelijks leven. Eerst wordt de functie van die recensies besproken, vervolgens wordt de vertaalslag gemaakt naar boekrecensies.	Deelname aan klassikale bespreking	De docent bespreekt het doel van de lessenreeks (een recensie leren schrijven) en deze les (weten wat een recensie is). De docent stuurt een klassengesprek aan waarin leerlingen achterhalen wat de functie van een recensie is.	Onderdeel B van de docentenhandleiding: Leidraad voor de klassenbespreking over de functie van het genre

Les 1: Wat is recenseren? - Lesplan

5 minuten	Voorkennis leerlingen activeren en onderscheid tussen literatuurtoets en recensie aanstippen.	Klassikale bespreking waarin de voorkennis van leerlingen van literaire begrippen geactiveerd wordt. Duidelijk maken dat een recensie geen toets is: het gaat er bij het schrijven niet om dat je aan je docent laat zien dat je alle literaire begrippen beheerst.	Deelname aan klassikale bespreking.	De docent vraagt de leerlingen welke begrippen je kunt gebruiken wanneer je over literatuur praat of schrijft. De docent maakt met deze begrippen een woordweb op het bord. De docent maakt het onderscheid tussen een literatuurtoets en een recensie duidelijk. In een toets laat je je docent zien welke begrippen je beheerst. In een recensie gebruik je die begrippen die van pas komen bij het recenseren van het verhaal/boek.	
20 minuten	Uitvoering opdracht 1	Leerlingen maken in tweetallen opdracht 1	In tweetallen opdracht 1 maken: analyse van een recensie	De docent loopt rond; geeft aanwijzingen; neemt (indien nodig en gewenst) deel aan de discussies van leerlingen.	- Opdracht 1 uit het lesmateriaal voor de leerlingen - Onderdeel C van de docentenhandleiding: Aanwijzingen bij opdracht 1
8 minuten	Bespreking opdracht 1	Klassikale bespreking van de uitwerkingen van opdracht 1	Delen van hun uitwerkingen van opdracht 1	De docent stuurt de bespreking aan en zorgt dat de klas gezamenlijk tot een correcte uitwerking van opdracht 1 komt.	- Opdracht 1 uit het lesmateriaal voor de leerlingen - Onderdelen C1 en C2 van de docentenhandleiding: Richtlijnen voor de bespreking van de uitwerkingen van opdracht 1 en Modeluitwerking opdracht 1

Les 1: Wat is recenseren? - Lesplan

2 minuten	Afsluiting	Korte bespreking van het huiswerk voor de volgende les: lezen van een kort verhaal	Nemen een verhaal mee naar huis	De docent geeft het huiswerk op en deelt het verhaal uit.	Print van het korte verhaal dat voor de volgende les gelezen moet worden	

Les 1: Wat is recenseren? - Lesmateriaal

Naam: Klas: 4H-.....

Recensies worden geschreven om andere boekenlezers te helpen bepalen of zij het gerecenseerde verhaal of boek moeten gaan lezen. Daarom geven recensenten niet alleen informatie over het boek en de schrijver, maar ook hun mening en argumenten voor die mening.

In een recensie gebruik je literaire begrippen om een verhaal of boek te recenseren. Met behulp van deze begrippen zegt de recensent iets over bepaalde aspecten van het verhaal of het boek. Welke literaire begrippen ken je?

.....

.....

.....

.....

Opdracht 1. Analyse van een recensie

In deze opdracht bepaal je aan de hand van de recensie *Feeling blue with you(r uitstraling)* welke informatie over een verhaal/boek en de schrijver ervan in een recensie kan worden gegeven, over welke aspecten van een verhaal/boek een mening kan worden gegeven *en* hoe die mening kan worden onderbouwd.

- Lees de recensie van Eline van der Boog heel goed door. Markeer samen met een klasgenoot alle zinnen waarin Eline van der Boog haar mening geeft met een gele markeerstift. Markeer met een groene stift de plaatsen waar Eline van der Boog haar mening onderbouwt of illustreert.
- Bekijk de zinnen die jullie **geel** gemarkeerd hebben. Over welke aspecten van het boek geeft Eline van der Boog haar mening. Vermeld die in de eerste kolom van de tabel op de achterzijde.
- Bekijk de zinnen die jullie **niet** gemarkeerd hebben. Als jullie opdracht a goed uitgevoerd hebben, zullen dat vooral zinnen zijn waarin informatie over het boek of de auteur wordt gegeven. Geef in de tweede kolom van de tabel hierboven aan waarover informatie wordt gegeven.

Les 1: Wat is recenseren? - Lesmateriaal

- d. Bekijk de zinnen die jullie **groen** gemarkeerd hebben. Waarmee onderbouwt of illustreert Eline van der Boog haar mening?

[illegible]

Les 1: Wat is recenseren? - Lesmateriaal

Feeling blue without you(r uitstraling)

door Eline van der Boog 17 oktober 2016

Wanneer de moeder van de ik-persoon overlijdt aan kanker, proberen vader en dochter samen hun leven weer op te pakken. Vader is hoofd van een psychiatrische inrichting en heeft het hart op de goede plek. Moeder was actrice en werd verteerd door een minderwaardigheidscomplex dat ze van alle kanten probeerde te compenseren. Zo wilde ze het liefst een wonderkind en deed, in het bijzijn van andere mensen, dikwijls alsof haar dochter zo'n kind was. De ik-persoon weet nog goed dat haar moeder "het ook vaak had over uitstraling, en vooral over mensen die dat niet hadden. Dat waren verschrikkelijke mensen. Die waren nog erger dan lelijke mensen." Een opmerking die jaren later nog altijd donkere schaduwen werpt over het leven van de hoofdpersoon. Want, vraagt ze zich terecht af, wat is deze uitstraling eigenlijk en hoe verkrijgt je het als dat nu juist net is wat je mist?

Na haar eindexamen vertrekt de ik-persoon naar Parijs om aan haar eerste roman te gaan werken. Veel komt er echter niet van – gedachten aan haar gedoemde affaire met een getrouwde man (die ze zelf 'echte' liefde noemt) interfereren met haar schrijfwerk en in de Franse hoofdstad komen de rare types op haar af als vliegen op stroop. Al snel zit ze samen met haar vader weer in de auto terug naar Nederland. Mannen, het schrijverschap en de storende geluiden die anderen maken – het lijkt de passieve hoofdpersoon niet mee te zitten en haar leven gaat als in een waas aan haar voorbij. "Maar als je zelf mislukt bent, wordt je kind ook een beetje mislukt geboren. Dat is nu eenmaal zo. Mijn vader was ook al niet zo goed gelukt," merkt ze slechts wrang op.

Mensen zonder uitstraling is de debuutroman van Jente Posthuma. Posthuma publiceerde verhalen in o.a. De Revisor, Das Magazin en De Gids en won in 2012 de A.L. Snijdersprijs voor het beste zeer korte verhaal. In haar roman deelt Posthuma, zoals tevens het advies van vader aan dochter luidt, het leven van de hoofdpersoon in afzonderlijke tijdsblokken in. Op deze manier laat ze de lezer kennismaken met de ik-persoon als tiener, puber, studente en moeder. Geleidelijk valt haar roman uiteen in een reeks korte verhalen waarin sommige ontwikkelingen plots uit de lucht komen vallen. Hierdoor is het plot vaak even stuurloos als de hoofdpersoon. De enige constante in de roman is de moeder van de ik-persoon die in alle verhaaltjes op de achtergrond voelbaar aanwezig is.

De thema's in *Mensen zonder uitstraling* zijn donker en zwaar maar de roman zinkt hier niet in weg. De inktblauwe zinnen zijn doorspekt met ironie waardoor Posthuma haar roman toch licht en luchtig op zijn plek weet te houden. De kracht van haar roman ligt dan ook vooral in enkele prachtig gecreëerde zinnen die, bedekt onder een deken van melancholie, bijna geestig zijn: "Mijn moeder had een groot hoofd, dat was haar geluk. Kaal stond haar goed." Zelfs in dit opzicht lijkt de ik-persoon niet op haar moeder en haar beste vriend, Thomas, doet er nog een schepje bovenop door te stellen: "Onder een guillotine is een klein hoofd juist wel handig."

Hetzelfde paradoxale effect bereikt Posthuma met scènes als het lijk, de toast op de bruiloft en de vriendin met ADHD om vervolgens onverstoord aan een volgend verhaaltje te beginnen. In dat opzicht ligt Posthuma's debuut zo sterk afgebakend dat zelfs de blauwe inkt niet meer kan uitlopen.

MENSEN ZONDER
UITSTRALING.
ROMAN

Les 1: Wat is recenseren? - Modeluitwerking

Opdracht 1a

Feeling blue without you(r uitstraling)

door Eline van der Boog 17 oktober 2016

Wanneer de moeder van de ik-persoon overlijdt aan kanker, proberen vader en dochter samen hun leven weer op te pakken. Vader is hoofd van een psychiatrische inrichting en heeft het hart op de goede plek. Moeder was actrice en werd verteerd door een minderwaardigheidscomplex dat ze van alle kanten probeerde te compenseren. Zo wilde ze het liefst een wonderkind en deed, in het bijzijn van andere mensen, dikwijls alsof haar dochter zo'n kind was. De ik-persoon weet nog goed dat haar moeder "het ook vaak had over uitstraling, en vooral over mensen die dat niet hadden. Dat waren verschrikkelijke mensen. Die waren nog erger dan lelijke mensen." Een opmerking die jaren later nog altijd donkere schaduwen werpt over het leven van de hoofdpersoon. Want, **vraagt ze zich terecht af**, wat is deze uitstraling eigenlijk en hoe verkrijg je het als dat nu juist net is wat je mist?

Na haar eindexamen vertrekt de ik-persoon naar Parijs om aan haar eerste roman te gaan werken. Veel komt er echter niet van – gedachten aan haar gedoemde affaire met een getrouwde man (die ze zelf 'echte' liefde noemt) interfereren met haar schrijfwerk en in de Franse hoofdstad komen de rare types op haar af als vliegen op stroop. Al snel zit ze samen met haar vader weer in de auto terug naar Nederland. Mannen, het schrijverschap en de storende geluiden die anderen maken – **het lijkt de passieve hoofdpersoon niet mee te zitten en haar leven gaat als in een waas aan haar voorbij**. "Maar als je zelf mislukt bent, wordt je kind ook een beetje mislukt geboren. Dat is nu eenmaal zo. Mijn vader was ook al niet zo goed gelukt," **merkt ze slechts wrang op**.

Mensen zonder uitstraling is de debuutroman van Jente Posthuma. Posthuma publiceerde verhalen in o.a. De Revisor, Das Magazin en De Gids en won in 2012 de A.L. Snijdersprijs voor het beste zeer korte verhaal. In haar roman deelt Posthuma, zoals tevens het advies van vader aan dochter luidt, het leven van de hoofdpersoon in afzonderlijke tijdsblokken in. Op deze manier laat ze de lezer kennismaken met de ik-persoon als tiener, puber, studente en moeder. Geleidelijk valt haar roman uiteen in een reeks korte verhalen **waarin sommige ontwikkelingen plots uit de lucht komen vallen. Hierdoor is het plot vaak even stuurloos als de hoofdpersoon. De enige constante in de roman is de moeder van de ik-persoon die in alle verhaaltjes op de achtergrond voelbaar aanwezig is**.

De thema's in *Mensen zonder uitstraling* zijn donker en zwaar maar de roman zinkt hier niet in weg. **De inktblauwe zinnen zijn doorspekt met ironie waardoor Posthuma haar roman toch licht en luchtig op zijn plek weet te houden. De kracht van haar roman ligt dan ook vooral in enkele prachtig gecreëerde zinnen die, bedekt onder een deken van melancholie, bijna geestig zijn: "Mijn moeder had een groot hoofd, dat was haar geluk. Kaal stond haar goed."** Zelfs in dit opzicht lijkt de ik-persoon niet op haar moeder en haar beste vriend, Thomas, doet er nog een schepje bovenop door te stellen: "Onder een guillotine is een klein hoofd juist wel handig."

Hetzelfde paradoxale effect bereikt Posthuma met scènes als het lijk, de toast op de bruiloft en de vriendin met ADHD om vervolgens onverstoorbaar aan een volgend verhaaltje te beginnen. In dat opzicht ligt Posthuma's debuut zo sterk afgebakend dat zelfs de blauwe inkt niet meer kan uitlopen.

Les 1: Wat is recenseren? - Modeluitwerking

b + c

In de recensie geeft de recensent haar mening over:	In de recensie geeft de recensent informatie over:
de gedachten van de hoofdpersoon	de personages in het verhaal (eerste alinea)
de lotgevallen van de hoofdpersoon	de thema's van het verhaal (eerste alinea)
de verteltoon van de hoofdpersoon	het plot van het verhaal (tweede alinea)
het plot van het verhaal	de carrière van de schrijfster Jente Posthuma (derde alinea)
de thema's van het verhaal	de opbouw van het verhaal (derde en vijfde alinea)
de stijl waarin het verhaal geschreven is	de schrijfstijl (vierde alinea)

d. Met informatie over de inhoud, opbouw en stijl van het boek en met citaten.

Les 2:

Hoe vind je wat je vindt?

Les 2: Hoe vind je wat je vindt? - Lesplan

Doelgroep: 25 leerlingen havo 4, wo3/4
Lestijd: 45 minuten
Beginsituatie: Leerlingen hebben kennis van literaire begrippen (zie les 1) Leerlingen: • kennen de functie van recensies; • weten dat recensenten hun lezers moeten <i>informeren</i> en <i>inzicht bieden in hun oordelen</i> en <i>de gronden daarvoor</i> en dat zij hun lezers soms <i>activeren</i>; • kunnen deze bouwstenen in recensies aanwijzen.
Leerdoelen /doelstellingen voor de leerlingen: 1. Leerlingen weten (i) over welke aspecten van een verhaal/boek oordelen gevormd kunnen worden en (ii) hoe oordelen over verschillende aspecten van een verhaal/boek onderbouwd kunnen worden: met argumenten en met voorbeeldcitaten. 2. Leerlingen kunnen (i) zich oordelen vormen over een door henzelf gelezen verhaal/boek en (ii) kunnen die oordelen onderbouwen met argumenten en met voorbeeldcitaten. 3. Leerlingen weten welke informatie over een verhaal/boek en schrijver kan worden geboden. 4. Leerlingen kunnen bepalen welke informatie over het verhaal/boek en over de schrijver aan de lezer van een recensie moet worden geboden.

Tijdplan	Lesfasen	Korte omschrijving van de lesinhoud	Leerlingactiviteiten	Docentactiviteiten (rol van de docent)	Leerbronnen/materialen
3 minuten	Terugblik op de vorige les	In herinnering brengen van de activiteiten en opbrengsten van de vorige les	Luisteren naar de docent, vragen stellen indien nodig.	Docent bespreekt de vorige les: breng de activiteiten kort ter sprake en formuleert wat de leerlingen in de vorige les hebben geleerd	
10 minuten	Lezen	Klassikaal lezen van het verhaal <i>Het satanisch geheugen</i> van L.H. Wiener	Leerling lezen mee	Docent leest voor	A4tje, dubbelzijdig, met verhaal

Les 2: Hoe vind je wat je vindt? - Lesplan

12 minuten	Ideeën genereren	Vragenspel spelen om op ideeën te komen voor de inhoud van de recensie van het verhaal van Wiener.	Leerlingen krijgen een set kaarten met vragen. Leerlingen werken in duo's en stellen elkaar om de beurt een vraag. De ene leerling geeft antwoord op de vraag, de ander reageert. Samen proberen ze tot overeenstemming over hun antwoord te komen. Bij verschil van mening leggen ze elkaar uit waarom ze de vraag beantwoorden zoals ze doen.	Docent legt uit hoe spel gespeeld moet worden	Kaartjes <i>"We weten pas wat we denken als we het onszelf horen zeggen." (Aiden Chambers).</i>
15 minuten	Ideeën selecteren en opschrijven		Leerlingen selecteren allebei 4 vragen: 2 waarvan de antwoorden gebruikt kunnen worden om informatie over het verhaal/boek te geven en 2 waarvan de antwoorden stof bieden voor oordelen over het verhaal/boek. Ieder kiest zijn eigen vragen. Dat mogen binnen een duo dezelfde zijn, maar dat hoeft niet. Leerlingen beantwoorden de 4 door hen gekozen vragen op schrift.	Docent legt uit dat er 4 vragen moeten worden geselecteerd (zie cel meteen links) en legt uit dat de antwoorden op de vragen in zinnen moeten worden opgeschreven. Die zinnen moeten bruikbaar zijn voor een eerste versie van de recensie.	Werkblad voor noteren 4 vragen en bijbehorende antwoorden
5 minuten	Afronding	Uitwisselen en nabespreken	Leerlingen lezen elkaars teksten, schrijven op de achterkant van het werkblad van hun buurman/buurvrouw hun feedback	Docent stelt de vraag: Zijn de zinnen bruikbaar voor een recensie? Bevatten ze informatie? En bevatten ze meningen/oordelen over	Werkblad (achterkant) voor geven van feedback op zinnen medeleerling.

Les 2: Hoe vind je wat je vindt? - Lesplan

				het verhaal/boek? En ook een onderbouwing of illustratie?	
		Huiswerk opgeven		Docent geeft huiswerk op voor de volgende les: Schrijf een eerste versie van je recensie van het verhaal/boek.	Huiswerk op het bord schrijven.

Les 2: Hoe vind je wat je vindt? - Lesmateriaal

A. Introductie op lezen van kort verhaal. Lees onderstaande woorden:

Lift
Hond
Halsband
Deur
Man

Wat verwacht je te lezen? Wat denk je dat er zal gebeuren?

B. Lezen van een kort verhaal: *Het satanisch geheugen* van L.H. Wiener

C. Vragenspel in tweetallen

Werkwijze:

- Pak een kaart en stel de vraag
- Beantwoord de vraag zo uitgebreid mogelijk
- Reageer op het antwoord
- Komen jullie tot overeenstemming? Ben je het niet met elkaar eens? Probeer elkaar te overtuigen.

D. Kies vier vragen uit die je zou kunnen gebruiken bij het schrijven van een recensie over dit verhaal. Selecteer er twee die je helpen iets te schrijven over de inhoud van het boek en twee die je helpen je mening te formuleren.

Les 2: Hoe vind je wat je vindt? - Lesmateriaal

E. Verwerk de antwoorden tot zinnen die in een recensie kunnen voorkomen.

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

F. Lees de tekst van je klasgenoot. Wat valt op? Vind je de tekst overtuigend? Leg uit.

[illegible]

Les 2: Hoe vind je wat je vindt? - Lesmateriaal

L.H. Wiener - Het satanisch geheugen

Meer dan negen jaar geleden is het nu dat ik, gedwongen door omstandigheden, mijn intrek had genomen in een flat. Een torenflat was het, met twee liften, in één waarvan zich een situatie heeft voorgedaan die mij tot op heden niet loslaat. Vanmorgen bij het ontwaken ervoer ik voor de zoveelste keer die schok, toen voor mijn geestesoog opnieuw het gruwelbeeld opdoemde dat destijds een schelle kreet van afgrijzen aan mij ontrukte. Mijn hart begon zoals gewoonlijk te zwoegen en een lichte transpiratie liep uit mijn huid.

Het beschrijven van voornoemd voorval is op zichzelf niet zo moeilijk - schokkende effecten zijn altijd gemakkelijker op te roepen dan tere - maar niettemin doe ik het met tegenzin, zo sinister is deze gebeurtenis die ik sindsdien honderden malen met een van walging verwrongen gelaat heb moeten waarnemen.

Op zekere dag duwde ik, met mijn armen vol goederen, de zware metalen deur van de lift met mijn voet open, nadat ik eerst mijn elleboog achter de bolle handgreep had weten te werken om de deur tot op een kier te kunnen krijgen.

Zo stond ik daar, op één voet balancerend, terwijl ik door een tongklik mijn hond probeerde duidelijk te maken dat hij als eerste naar binnen moest gaan, hetgeen hij begreep. Ik kon mijn hoofd niet goed bewegen, maar uit het tikken van zijn nagels op de tegels viel op te maken waar hij liep. Toen hij zich kennelijk in de lift bevond gaf ik de deur nog een extra duw om tijd te hebben zelf de liftruimte te betreden. Met een laatste vrije vinger en op mijn tenen staand drukte ik op het knopje BG. Negen jaar geleden was mijn levensgezel een dashond; een ongelofelijk dier was dat, want hij kon zintuiglijke prestaties leveren waarbij het menselijk verstand stil stond. Daarover uitweiden valt buiten het bestek van dit relaas, laat ik volstaan met te vermelden dat ik zeer aan hem was verknocht. Op het moment nu waarop de lift zich in beweging zette zag ik dat de leren riem aan de halsband van mijn hond nog onder de deur stak en in een flits besepte ik wat er zou gaan gebeuren.

Het was een lange riem, zeker drie meter, en er lag misschien nog wel een meter over de vloer in de hal en aan het eind zat een lus en die kon nooit onder de deur door.

Ik smiet de rommel neer en greep naar de gesp aan de halsband van mijn hond. Maar juist toen werd het dier over de grond weggesleurd en tegen de wand van de liftschacht omhooggetrokken. Dit alles duurde slechts enkele seconden en ik kon de gesp niet tijdig loskrijgen.

Wat ik had móeten doen was niet zenuwachtig naar die gesp graaien, maar me van mijn hond afwenden en eenvoudig achter me de schakelaar bij het woord NOODREM overhalen. De lift zou onmiddellijk tot stilstand zijn gekomen tussen twee etages in, en ik zou het dier beheerst onder mijn arm hebben kunnen nemen en loshaken van de riem. Maar in de paniek van het moment was mijn aandacht geheel en al gefixeerd op de gesp en de riem die mijn hond naar een lugubere dood sjoerde. Die riem loskoppelen was de enige oplossing die ik zag.

Overigens, de waarneming dat de hond door de riem naar boven werd

Les 2: Hoe vind je wat je vindt? - Lesmateriaal

getrokken was een foutieve. In feite hing hij stil aan de riem op hetzelfde punt langs de wand; dat het leek of hij omhoog werd gehesen was suggestie, veroorzaakt door de dalende lift. Hoe gemakkelijk ware het niet geweest om de lift met één simpele handbeweging onder controle te brengen. Oh, traag verstand!

Maar zoals het ging kon ik het arme dier niet bevrijden en ik wist niets anders meer te doen dan mijn vingers rond zijn halsband te klemmen en er met een schreeuw van onmacht en afschuw aan te gaan hangen. *Met een zware bonk raakte de kop van het dier eerst de bovenzijde van de lift om vervolgens in de spleet tussen de wand en het liftdak te verdwijnen. Een onbeschrijfelijk janken verscheurde mijn gehoor. Mijn vuisten kregen een dreun en ik moest loslaten. Het lichaam van het dier was te groot om door de spleet te kunnen. Ik hoorde een krakend geluid en het onthoofde lijf van mijn hond viel naast mijn voeten neer op de grond, kolkend bloedend uit de halsopening en hevig stuipend. Daarop hoorde ik een klap boven mijn hoofd en begreep ik dat zijn kop uit de halsband op de lift was gevallen.*

Dit dan is het macabere ongeluk waaraan ik schuld heb. Dit zijn de beelden die ik keer op keer huiverend moet aanschouwen, terwijl zich het voorval in werkelijkheid zo helemaal niet heeft voorgedaan, want wat er echt gebeurde was dat één seconde voordat mijn hond de zojuist door mij beschreven dood zou vinden, het moment dus waarop ik in wanhoop aan de halsband hing en rukte, de gesp het begaf.

Wat mijzelf aangaat, schrik had ook ik, maar ervan vrijgekomen ben ik nog steeds niet, want wat ik mij van het incident maar blijf herinneren is wat ik in mijn verbeelding heb waargenomen. Niet de ware toedracht herinner ik mij, maar wat er mogelijk had kunnen gebeuren. Met andere woorden: ik herinner mij niet een gebeurtenis uit de werkelijkheid maar een beleving van een verbeelding.

De psychiatrie kent het begrip *verdringing*, waarmee wordt bedoeld dat bepaalde belevingen niet door het geheugen worden geaccepteerd; voorvallen die in de werkelijkheid wel degelijk hebben plaatsgevonden worden, vermoedelijk ter bescherming van de geest, niet door het geheugen geregistreerd maar weggedrongen naar het onderbewustzijn. Een op zichzelf interessant fenomeen en aan iedereen bekend. Maar hoe zou men het tegenovergestelde mechanisme moeten noemen, indien het geheugen, vermoedelijk ter kwelling van de geest, gruwelijke herinneringen opslaat aan gebeurtenissen die in de werkelijkheid helemaal niet zijn voorgevallen?

Opdringing, wellicht? Waarom ben ik niet gewoon opgelucht dat het leven van mijn hond dan wel aan een leren draad heeft gehangen, maar dat hij het er gelukkig toch levend vanaf heeft gebracht?

Waarom herinner ik mij een satanisch ongeluk dat nooit geweest is? Omdat ik mijzelf wil straffen voor mijn onnadenkendheid?

Ik heb het overwogen.

Omdat ik een rijke fantasie heb?

Ik heb geen rijke fantasie.

Omdat ik 'deep down' gefascineerd word door het fatale?

Ik ben 'deep down' heel bang voor het fatale.

Is dat het dan dus, misschien?

Uit: L.H. Wiener, *Misantropenjaren. Verzamelde verhalen*. Amsterdam: Bert Bakker, 1990.

Les 2: Hoe vind je wat je vindt? - Lesmateriaal

(1) Wat vind je bijzonder in het verhaal?	(2) Is er een passage in de tekst die je mooi vindt? Welke stuk is dat en waarom kies je dat stuk?	(3) Zou je van deze schrijver nog een verhaal willen lezen? Waarom wel/niet?
(4) Waar speelt het verhaal zich af?	(5) Herken je thema's uit andere verhalen/boeken in dit verhaal? Welke?	(6) In welk gedeelte van het verhaal ervaarde je spanning? Waar kwam dat door?
(7) Wat vind je grappig in dit verhaal?	(8) Welke terugkerende elementen herken je in dit verhaal?	(9) Op welke manier is de plaats waar het verhaal zich afspeelt van belang?
(10) Hoe denk je dat de schrijver op het idee voor dit verhaal is gekomen?	(11) Zijn je tijdens het lezen bijzondere (mooi/lelijk) woorden of zinnen opgevallen? Welke?	(12) Zag je het verhaal voor je ogen gebeuren? In welke passage?
(13) Wat vind jij het belangrijkste wat gebeurde in het verhaal?	(14) Ken je mensen die het verhaal heel mooi zouden vinden? Wie zou het ook moeten lezen?	(15) Kun je een passage in het verhaal noemen die nooit gebeurd kan zijn?
(16) Welk personage uit dit verhaal zou jij zeker niet willen zijn? Waarom niet?	(17) Zou jij op de plaats van dit verhaal willen leven?	(18) Hoe lang duurt het verhaal?
(19) Doet een van de personages je denken aan iemand die je kent?	(20) Wie vertelt het verhaal?	(21) Vindt het verhaal nu plaats of juist lang geleden?
(22) Kun je een passage uit het verhaal noemen die het meest lijkt op het echte leven?	(23) Welk personage boeit jou het meest? Waarom?	(24) Wat weet je van de verteller(s)?

Les 2: Hoe vind je wat je vindt? - Lesmateriaal

(25)

Wordt het verhaal verteld in de volgorde waarin de gebeurtenissen plaats vinden?

(26)

Als de schrijver hier op bezoek was, wat zou je dan aan hem / haar vragen?

(27)

Als de schrijver je zou vragen wat er anders of beter zou kunnen, wat zou je dan zeggen?

Les 3:

Hoe zeg je wat je vindt?

Les 3: Hoe zeg je wat je vindt? - Lesplan

Doelgroep: 25 leerlingen havo 4, vwo 3/4	
Lestijd: 45 minuten	
Beginsituatie: Voorkennis van leerlingen, te verrichten huiswerk voorafgaand aan de les: Leerlingen hebben een eerste versie van hun recensie geschreven. Ze hebben deze les de recensies mee die ze in en na les 1 (als huiswerk) hebben geanalyseerd.	
Leerdoelen /doelstellingen voor de leerlingen: 1. Leerlingen weten hoe oordelen over verhalen/boeken kunnen worden geformuleerd: (i) met gebruikmaking van expliciete markeringen van hun standpunten en (ii) op meer impliciete wijze door gebruik van bijvoeglijke naamwoorden en stijlfiguren/beeldspraak, en voorvoegsels en bijwoorden van graad om de intensiteit van het gezegde versterken. 2. Leerlingen weten hoe onderbouwingen van oordelen over verhalen/boeken kunnen worden geformuleerd: door (i) het aandragen van argumenten met of zonder argumentmarkeringen en (ii) het geven van voorbeeldcitaten. 3. Leerlingen hebben kennis over de wijze waarop gevorderde recensenten/expertrecensenten hun oordelen over verhalen/boeken formuleren. 4. Leerlingen weten welke ontwikkeling zij geacht worden door te maken in de wijze waarop zij hun oordelen over verhalen/boeken formuleren. 5. Leerlingen herkennen expliciete en impliciete formuleringen van oordelen over verhalen/boeken. 6. Leerlingen herkennen expliciet en impliciet geformuleerde onderbouwingen van oordelen over verhalen/boeken. 7. Leerlingen herkennen citaten als voorbeelden van onderbouwingen van oordelen over verhalen/boeken. 8. Leerlingen kunnen hun oordelen over verhalen/boeken expliciet en impliciet formuleren. 9. Leerlingen begrijpen welke effect verschillende typen formuleringen en onderbouwingen hebben op het beeld dat de lezer krijgt van het verhaal/boek en van de schrijver van de recensie.	

Tijdplan	Lesfasen	Korte omschrijving lesinhoud	Leerlingenactiviteiten	Docentactiviteiten	Materialen
5 min	Inleiding	Korte bespreking van de lesdoelen en lesopzet	Leerlingen nemen de eerste versie van hun recensie voor zich, de opdrachten voor deze les en de modeluitwerkingen van de recensies die ze hebben geanalyseerd tijdens en na	Docent deelt de opdrachten voor deze les uit en modeluitwerkingen van de analyseopdracht die de leerlingen in en na les 1 moesten doen. De docent geeft kort aan wat de leerdoelen van de les zijn (meningen leren formuleren en onderbouwen: welke mogelijkheden zijn er en welk effect hebben zij)	Eerste versie van de recensie Modeluitwerking van tijdens en na les 1 geanalyseerde recensies

Les 3: Hoe zeg je wat je vindt? - Lesplan

			introductie van de docent.		leerlingen
13 min	Uitvoering	Leerlingen maken opdracht 1a t/m 1c: Hoe zeg je wat je vindt en hoe doen andere recensenten dat?	Leerlingen maken in tweetallen opdracht 1a t/m 1c: analyse van hoe zij hun mening weergeven en onderbouwen en hoe ervaren recensenten dat doen; bedenken hoe zij de standpuntformuleringen en onderbouwingen van ervaren recensenten in hun recensie kunnen navolgen.	Docent loopt rond, inventariseert voorbeelden van expliciete standpunt- en argumentmarkeringen, verzamelt enkele van de door de leerlingen gekozen citaten en probeert betere onderbouwingen van standpunten te ontlokken.	Opdracht 1 uit het lesmateriaal voor leerlingen Eerste versie van de recensie Modeluitwerking van tijdens en na les 1 geanalyseerde recensies Onderdeel A van de docentenhandleiding g: Aanwijzingen bij opdracht 1
12 min	Nabespreking	Uitvoering klassikale bespreking van opdracht 1a t/m 1c: Hoe zeg je wat je vindt en hoe doen andere recensenten dat?	Leerlingen delen hun opbrengsten van opdrachten 1b en 1c en bedenken gezamenlijk hoe gesignaleerde verschillen tussen hun recensies en die van ervaren recensenten overbrugd kunnen worden	Docent leidt klassengesprek over opdracht 1c en vervolgens 1b. De docent probeert zo veel mogelijk verschillen in standpunt- en argumentformuleringen tussen leerlingen en experts in kaart te brengen en vraagt enkele leerlingen hun herformuleringen te delen. Vervolgens laat hij/zij leerlingen ervaren hoe ze hun standpunten en argumenten impliciet kunnen markeren. De docent bespreekt twee voorbeelden van niet-adequaat onderbouwde meningen en bepaalt met de klas hoe die meningen beter onderbouwd kunnen worden door te kijken hoe experts hun mening onderbouwen. Daarbij wordt expliciet aandacht besteed aan het	Opdracht 1 uit het lesmateriaal voor leerlingen Eerste versie van de recensie Modeluitwerking van tijdens en na les 1 geanalyseerde recensies Onderdeel A van de docentenhandleiding g: Aanwijzingen bij opdracht 1

Les 3: Hoe zeg je wat je vindt? - Lesplan

10 min	Uitvoering	Leerlingen maken opdracht 1d en opdracht 2: Hoe zeg je op een andere manier wat je vindt?	Leerlingen maken in tweetallen opdracht 1d, waarin ze bedenken hoe ze de door hen gekozen citaten in hun recensie kunnen verwerken. Leerlingen maken in tweetallen opdracht 2a, waarin ze op zoek gaan naar stijlmiddelen waarmee ze hun mening kunnen geven. Leerlingen maken vervolgens individueel opdracht 2b.	gebruik van citaten als middel om meningen te onderbouwen. Docent loopt rond en geeft waar nodig aanwijzingen.	Opdracht 1 en 2 uit het lesmateriaal voor leerlingen Eerste versie van de recensie Modeluitwerking van tijdens en na les 1 geanalyseerde recensies Onderdeel B van de docentenhandleiding: Aanwijzingen bij opdracht 2
5 min	Afsluiting	Klassikale afsluiting en huiswerkopgave	Enkele leerlingen delen hun opbrengsten bij opdracht 1d en/of opdracht 2b.	Docent vraagt enkele leerlingen hun opbrengsten van opdracht 1d en/of opdracht 2b te delen. De docent geeft het huiswerk voor de volgende les op: leerlingen schrijven een tweede versie van hun recensie schrijven. Daarin worden alle meningen onderbouwd, wordt minimaal één citaat gebruikt ter onderbouwing, worden meningen en argumenten impliciet gemarkeerd en worden alle vier stijlmiddelen gebruikt.	Opdracht 2 uit het lesmateriaal voor leerlingen Onderdeel B van de docentenhandleiding: Aanwijzingen bij opdracht 2

Les 3: Hoe zeg je wat je vindt? - Lesmateriaal

Jouw mening over het boek dat je hebt gelezen en de onderbouwing ervan staan op papier. Nu ga jij samen met een klasgenoot uitzoeken hoe je jouw mening en de onderbouwing ervan het beste onder woorden kunt brengen.

Opdracht 1. Hoe zeg jij wat je vindt en hoe doen andere recensenten dat?

- Lees de recensie van een klasgenoot. Markeer daarin de zinnen geel waarin hij/zij volgens jou zijn/haar mening geeft en markeer de zinnen groen waarin die mening volgens jou wordt onderbouwd. Vraag je klasgenoot om hetzelfde te doen bij jouw recensie.
- Kijk naar de markeringen die je klasgenoot in jouw tekst heeft gemaakt. Zijn de zinnen waarin jij naar jouw idee een mening geeft inderdaad geel gemarkeerd en zijn de zinnen waarin jij naar jouw idee een onderbouwing geeft inderdaad groen gemarkeerd? Zo niet, vraag dan aan je klasgenoot waarom hij/zij meent dat je in sommige zinnen een mening geeft in plaats van een onderbouwing, of een onderbouwing in plaats van een mening. Bepaal daarna samen met hem/haar hoe je ervoor kunt zorgen dat je met die zinnen het doel bereikt dat je ermee wilt bereiken: je mening geven of een mening onderbouwen. Schrijf dat hieronder kort op, zodat dat als geheugensteuntje kan dienen, wanneer je thuis je recensie herschrijft.

[illegible]

Les 3: Hoe zeg je wat je vindt? - Lesmateriaal

- c. Vergelijk de geel en groen gemarkeerde zinnen in jullie recensies met de geel en groen gemarkeerde zinnen in de recensies van Eline van der Boog en Coen Peppelenbos. Schrijf op welke overeenkomsten en vooral verschillen jullie zien in de manier waarop jullie jullie mening en onderbouwing hebben geformuleerd en de manier waarop Eline van der Boog en Coen Peppelenbos dat hebben gedaan.

Overeenkomsten	Verschillen

- d. Kijk naar de manier waarop de recensenten citaten in hun recensie hebben verwerkt. Noteer hoe jullie op een vergelijkbare manier de door jullie gekozen citaten in jullie recensie kunnen verwerken.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Les 3: Hoe zeg je wat je vindt? - Lesmateriaal

Opdracht 2. Hoe zeg je op een andere manier wat je vindt?

De woorden die je gebruikt om je mening weer te geven kunnen je recensie niet alleen mooier, maar ook overtuigender maken. Het is dan ook van belang dat je de juiste woorden gebruikt om je evaluatie van een boek weer te geven. Je kunt daarvoor gebruikmaken van de volgende stijlmiddelen:

- **Bijvoeglijke naamwoorden**
voorbeeld: een schitterend verhaal in plaats van een verhaal
 - **Bijwoorden** die versterkend werken
voorbeeld: uiterst zeldzaam in plaats van zeldzaam
 - **Voorvoegsels** die versterkend werken
voorbeeld: hypermodern in plaats van modern
 - **Beeldspraak**
voorbeeld: Het boek leest als een trein in plaats van Het boek leest vlot
 - **Stijlfiguren**
voorbeeld: Hij schrijft niet onaardig
- a. Je vindt in de uitgedeelde tabel voorbeelden van bijvoeglijke naamwoorden en beeldspraak/stijlfiguren, waarmee je een positieve of negatieve evaluatie kunt weergeven. Daarnaast staan er voorbeelden van bijwoorden en voorvoegsels in, waarmee je de weergave van je evaluatie kunt versterken. Vul samen met een klasgenoot de tabel aan met zo veel mogelijk andere voorbeelden van bijvoeglijke naamwoorden, bijwoorden, voorvoegsels en beeldspraak/stijlfiguren uit de recensies die jullie hebben geanalyseerd.
- b. Kijk naar de geel gemarkeerde zinnen in jouw recensie. Heb je daarin de juiste woorden gebruikt om je mening weer te geven? Of staat er in de tabel op de volgende bladzijde een uitdrukking die je beter kunt gebruiken? Herschrijf die zinnen die verbetering behoeven. Zorg ervoor dat je alle vier stijlmiddelen (dus: bijvoeglijke naamwoorden, bijwoorden, voorvoegsels en beeldspraak/stijlfiguren) minimaal één keer gebruikt.

Les 3: Hoe zeg je wat je vindt? - Lesmateriaal

[illegible]

Les 3: Hoe zeg je wat je vindt? - Docentenhandleiding

A. Aanwijzingen bij opdracht 1

Loop rond terwijl leerlingen opdracht 1a t/m 1c maken. Speel advocaat van de duivel. Waarschijnlijk hebben de leerlingen lang niet altijd hun meningen adequaat onderbouwd. Bij de analyse van leerlingrecensies zagen wij herhaaldelijk cirkelredeneringen. Hopelijk concluderen leerlingen door het maken van opdracht 1a en 1b dat ze hun mening niet altijd adequaat hebben onderbouwd. Om ze een handje te helpen, kan het raadzaam zijn om leerlingen er bij een van hun onderbouwingen op te wijzen dat die niet afdoende is, bijvoorbeeld door net als een peuter maar steeds 'waarom dan?' te blijven vragen tot ze een duidelijke onderbouwing hebben gegeven.

Begin bij de bespreking van opdracht 1b en 1c met het bespreken van opdracht 1c. Probeer tijdens de bespreking van opdracht 1c zo veel mogelijk verschillen tussen wat leerlingen en ervaren recensenten doen voor het voetlicht te brengen. Ontlok enkele herformuleringen.

Welke verschillen er opduiken is niet helemaal te voorspellen. Na het analyseren van heel wat recensies van leerlingen en experts verwachten wij dat in ieder geval de volgende twee verschillen te zien zullen zijn in standpuntmarkering: 1) leerlingen markeren hun meningen veel explicieter dan experts met formuleringen als 'ik vind' en 'mijn mening is', en 2) leerlingen gebruiken een veel kleiner arsenaal aan woorden om hun mening te omschrijven dan experts (meestal 'spannend' en 'moeilijk'). Opdracht 2 is ontwikkeld om leerlingen te helpen dat arsenaal uit te breiden. Vestig bij de bespreking van opdracht 1 in ieder geval de aandacht op de verschillen in standpuntmarkering tussen experts en leerlingen en laat leerlingen ervaren hoe ze hun mening impliciet i.p.v. expliciet kunnen geven. Ga terwijl de leerlingen opdracht 1a t/m 1c maken op zoek naar een zin of enkele zinnen in de leerlingrecensies waarin leerlingen hun mening expliciet markeren (met 'ik' en/of 'mij(n)'). Schrijf die op het bord. Vraag een andere leerling om die zin zo te herformuleren dat de 'ik' er niet meer in voorkomt. Bespreek vervolgens met de leerlingen hoe dat is bereikt. Wat moest eruit? En wat voor woorden gebruik je in plaats daarvan? Wijs leerlingen vervolgens op opdracht 2, waarin ze hun arsenaal aan te gebruiken uitdrukkingen gaan vergroten.

Wij verwachten dat in de onderbouwing van standpunten in ieder geval de volgende verschillen te zien zullen zijn: 1) leerlingen markeren hun onderbouwingen veel explicieter dan experts met een formulering als 'mijn argument hiervoor is', 2) leerlingen beargumenteren hun mening, terwijl experts die vaak vooral illustreren door een korte beschrijving van het plot van het boek, de thematiek ervan of een voorval erin, en 3) een citaat uit een boek staat in een leerlingrecensie op zichzelf en illustreert niet een mening zoals in een recensie van een expert. Om leerlingen te laten ervaren hoe ze hun onderbouwing implicieter kunnen weergeven, kan een vergelijkbare werkwijze gehanteerd worden als bij het implicieter leren markeren van standpunten.

Behandel vervolgens opdracht 1b. Vraag twee leerlingen een geval te noemen waarin zij meenden een onderbouwing van hun mening te geven, maar jij of hun klasgenoot meende dat zij een mening gaven. Vraag leerlingen hoe ervaren recensenten die mening zouden onderbouwen. Vestig de aandacht van leerlingen op het gebruik van citaten in recensies. Waarom gebruiken recensenten die? Laat leerlingen vervolgens opdracht 1d maken, waarin ze samen bekijken hoe ze op een adequatere manier het door hen gekozen citaat in hun recensie kunnen verwerken. Laat eventueel vooraf een van de door de leerlingen gekozen citaten zien en vraag aan de klas wat voor mening daarmee onderbouwd zou kunnen worden.

B. Aanwijzingen bij opdracht 2

Om de inzet van leerlingen te vergroten, kan ervoor gekozen worden om van opdracht 2a een wedstrijd te maken. Wie heeft in vijf minuten de meeste goede voorbeelden gevonden?

Opdracht 2b kan ook worden opgegeven als huiswerk, naast het herschrijven van de eerste versie van de recensie.

Les 4:
Hoe maak je daar een
aantrekkelijke tekst van?

Les 4: Hoe maak je daar een aantrekkelijke tekst van? - Lesplan

Doelgroep: 25 leerlingen havo 4 / vwo 3/4
Lestijd: 45 minuten
Beginsituatie: Leerlingen hebben de tweede versie van hun recensie geschreven. De kern van hun recensie is af. Hun mening en de onderbouwing ervan staan op papier, zowel hun mening als de onderbouwing ervan worden redelijk impliciet gemarkeerd.
Leerdoelen /doelstellingen voor de leerlingen: - Leerlingen weten op welke manieren je recensies kunt openen. - Leerlingen weten op welke manieren je recensies kunt afsluiten. - Leerlingen herkennen in recensies verschillende manieren van openen. - Leerlingen herkennen in recensies verschillende manieren van afsluiten. - Leerlingen kunnen op een weloverwogen manier een opening van een recensie schrijven. - Leerlingen kunnen op een weloverwogen manier een slot van een recensie schrijven.

Tijdplan	Lesfasen	Korte omschrijving van de lesinhoud	Leerlingactiviteiten	Docentactiviteiten (rol van de docent)	Leerbronnen/materialen
5	Inleiding	Korte bespreking van de lesdoelen en lesopzet	Leerlingen pakken tas uit, nemen de tweede versie van hun recensie voor zich en de opdrachten voor deze les, luisteren naar introductie van docent	Docent deelt de opdrachten voor deze les uit en geeft kort aan wat de leerdoelen van vandaag zijn (recensies leren openen en afsluiten en beginnen met schrijven van de inleiding en slot van hun recensie)	Opdracht 1 uit het lesmateriaal voor leerlingen
12	Uitvoering	Leerlingen maken opdracht 1: De inleiding van een recensie	Maken opdracht 1: theorie bestuderen over de inleiding van een recensie; voorbeelden van inleidingen analyseren en beoordelen; twee manieren om te openen uitproberen; feedback van klasgenoot daarop	De docent loopt rond, geeft aanwijzingen en bespreekt indien wenselijk tussendoor klassikaal enige deelopdrachten van opdracht 1	Opdracht 1 uit het lesmateriaal voor leerlingen Onderdeel A van de docentenhandlei

Les 4: Hoe maak je daar een aantrekkelijke tekst van? - Lesplan

			vragen		ding: Aanwijzingen bij opdracht 1
8	Nabespreking	Uitgebreide bespreking van opdrachten 1a en 1b; enkele leerlingen geven hun antwoord op 1c en 1e	Opbrengsten opdracht 1 delen	De docent stuurt de discussie en zorgt dat helder is hoe de verschillende functies van de inleiding van een recensie gerealiseerd kunnen worden	Opdracht 1 uit het lesmateriaal voor leerlingen Onderdeel A van de docentenhandleiding: Aanwijzingen bij opdracht 1
10	Uitvoering	Leerlingen maken opdrachten 2a en 2b	Maken opdracht 2a en 2b: theorie bestuderen over het slot van een recensie; voorbeelden van slotzinnen analyseren en beoordelen; slotzin(nen) schrijven; feedback van klasgenoot daarop vragen	De docent loopt rond, geeft aanwijzingen en bespreekt indien wenselijk tussendoor klassikaal enige deelopdrachten van opdracht 2	Opdracht 2 uit het lesmateriaal voor leerlingen Onderdeel B van de docentenhandleiding: Aanwijzingen bij opdracht 2
10	Nabespreking en afsluiting	Uitgebreide bespreking van opdracht 2b; huiswerk opgeven	Opbrengsten opdracht 2 delen	De docent stuurt de discussie en zorgt dat helder is hoe de verschillende functies van het slot van een recensie gerealiseerd kunnen worden; De docent geeft huiswerk op: afmaken recensie (met een inleiding	Opdracht 2 uit het lesmateriaal voor leerlingen Onderdeel B van de docentenhandleiding: Aanwijzingen bij

Les 4: Hoe maak je daar een aantrekkelijke tekst van? - Lesplan

				en slot dat voldoet aan hetgeen in de les is geleerd)	opdracht 2
--	--	--	--	---	------------

Les 4: Hoe maak je daar een aantrekkelijke tekst van?

- Lesmateriaal

Opdracht 1. De inleiding van een recensie

In deze opdracht leer je hoe je de inleiding van je recensie kunt schrijven en maak je daar een begin mee.

De inleiding van een recensie heeft de volgende functies:

- aandacht trekken van de lezer;
- de lezer een indruk geven van wat komen gaat; en
- opiniëren door het geven van een mening of het stellen van een vraag.

Daartoe kun je een recensie beginnen met:

- een citaat uit het boek
- een uitspraak van de schrijver
- gegevens over het boek en/of de schrijver
- een korte omschrijving van de thematiek van het boek
- een intrigerend detail uit of onthulling over het boek
- een sfeertekening of anekdote
- een algemene waarheid of actuele gebeurtenis

- a. Op het andere papier dat is uitgedeeld, staan de openingszinnen van vijf verschillende recensies. In elk daarvan wordt een manier of worden meerdere van de hierboven genoemde manieren gebruikt om de recensie te beginnen. Noteer van elke recensie op welke manier(en) die begint.

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)

Les 4: Hoe maak je daar een aantrekkelijke tekst van?

- Lesmateriaal

- b. Beoordeel de openingszinnen van de vijf recensies. Vervullen ze allemaal alle functies die een inleiding van een recensie heeft? Zo niet, welke recensies niet? Wat moet daaraan toe worden gevoegd, zodat wel alle functies vervuld zijn?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- c. Welke opening vind jij de beste? Licht je antwoord toe.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- d. Schrijf nu twee verschillende openingszinnen voor jouw recensie. Kies uit twee van de volgende mogelijkheden: citaat uit het boek, uitspraak van de schrijver, gegevens over het boek en/of de schrijver, een korte omschrijving van de thematiek van het boek, een intrigerend detail, een onthulling, een sfeertekening, een anekdote, een algemene waarheid of een actuele gebeurtenis.

.....

.....

.....

Les 4: Hoe maak je daar een aantrekkelijke tekst van?

- Lesmateriaal

.....

.....

.....

- e. Vraag een klasgenoot welke van jouw twee openingszinnen de beste is. Begin je recensie met die openingszin. Schrijf de rest van de inleiding thuis. Zorg dat alle drie functies van de inleiding van een recensie daarin worden vervuld.

Opdracht 2. Het slot van een recensie

In deze opdracht leer je hoe je het slot van je recensie kunt schrijven en maak je daar een begin mee.

Het slot van een recensie heeft de volgende functies:

- de oordelen over verschillende aspecten van het boek samenvatten;
 - een allesoverkoepelend oordeel over het boek geven.
- a. Lees je recensie nog eens over. Probeer in één zin je algehele oordeel over het boek te formuleren.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Les 4: Hoe maak je daar een aantrekkelijke tekst van?

- Lesmateriaal

- b. De slotzinnen van je recensie bepalen de indruk die de lezer aan jouw recensie overhoudt. Je moet deze dan ook aantrekkelijk formuleren. Op het uitgedeelde papier staan de laatste alinea's van zes verschillende recensies van *Het diner* van Herman Koch. Rangschik ze samen met een klasgenoot van slot met minst aantrekkelijk geschreven slotzinnen tot slot met aantrekkelijkst geschreven slotzinnen. Op grond hiervan gaan jullie met de hele klas criteria formuleren waaraan slotzinnen moeten voldoen om er aantrekkelijk uit te zien.

1)

2)

3)

4)

5)

6)

7)

- c. Herformuleer thuis het algehele oordeel dat je bij vraag a hebt opgeschreven zodat het voldoet aan de criteria die jouw klas na het maken van vraag b heeft geformuleerd. Schrijf daarnaast de eerste zinnen van je slot, waarin je het middenstuk van je recensie samenvat. Zorg ervoor dat je slot één geheel wordt. Pas daartoe eventueel je slotzin(nen) uiteindelijk nog wat aan.

Les 4: Hoe maak je daar een aantrekkelijke tekst van?

- Lesmateriaal

Bij opdracht 1: openingszinnen van vijf recensies:

1. Met Schuld lijkt Walter van den Berg eindelijk een commerciële hit te hebben gescoord. En terecht. Hij schildert een sprekend portret van de mensen in Amsterdam Nieuw-West, chronisch jolig en trots op het niet willen deugen.
2. “Dat dit Saskia was aangedaan! Dat zij hier zo had gelegen, smekend dat hij haar zou komen redden, tegelijk zeker wetend dat hij niet kon komen...” Wat zou jij doen als je vrouw op het tankstation was verdwenen? Dit is wat Rex Hofman meemaakt in *Het Gouden Ei*.
3. Twee thrillers geschreven en twee keer genomineerd voor een Gouden Strop - dat mag wel een veelbelovend begin van een schrijverscarrière heten. 'De eetclub', het tweede boek van Saskia Noort, is behalve spannend ook een zedenschets met een hoog satirisch gehalte. De schrijfster: 'Ik mag graag op een terrasje zitten en de gesprekken aan andere tafeltjes afluisteren.'
4. Van twee kanten, een boek vol passie en liefde. René Appel is een meester in het schrijven van psychologische thrillers.
5. Vrouwen vinden altijd wel een reden om jaloers op elkaar te zijn. Wie is de mooiste - het is een strijd zonder einde. Zelden echter wordt dit gevecht zo verbeterd gevoerd als in *Isabelle*. In dit nieuwe boek van Tessa de Loo (pseudoniem, geb. 1946) wreekt een aartslelijke schilderes zich op een beeldschone filmster.

Bij opdracht 2: laatste alinea's van enkele recensies van *Het diner* van Herman Koch

1. Met uitbundig gevoel voor literaire slapstick en zonder zijn roman nodeloos te compliceren, toont Koch hoe de vork aan de steel zit. Slechts aan het eind gaat hij over de schreef en perst hij zijn personages uit tot ze de ongeloofwaardigheid nabij zijn. Maar dat bederft amper het leesplezier: na dit copieuze zevengangenmenu heb je allerm minst last van een volle maag. Als je ten slotte van het digestief nipt, slaat hooguit het plaatsvervangende schaamrood op de wangen over zoveel kleinsmenselijke huichelachtigheid. Koch haalt alles uit de kast en heeft daarmee zichzelf overtroffen. (Dirk Leyman, *De Morgen*, 4 februari 2009)
2. Je zou kunnen stellen dat "Het diner" in 3D begint, en daarna langzaam zijn dimensies verliest. Het immorele universum grijpt de lezer naar de keel, maar zal hem niet zo lang

Les 4: Hoe maak je daar een aantrekkelijke tekst van?

- Lesmateriaal

blijven achtervolgen. Een spannend en grappig boek, maar tegelijkertijd toch ook een gemiste kans. (Johanna Cassiers, *De Leeswolf*, 1 april 2009)

3. Uiteindelijk vind ik het niet erg om dat diep donkere gat in te gaan, dit zorgt er juist voor dat je bij elk gerecht dat nadert op het puntje van je stoel komt te zitten. Bij elke hap je nagels een stuk korter worden. Een origineel, vlot lezend en meeslepend boek. Bij "Het diner" van Herman Koch zal geen enkel restaurantbezoek hetzelfde zijn. (4-havoleerling)
4. Heus, ik misgun Koch en Vuijsje hun succes niet. Maar deprimerend is het wel als dit de schrijvers zijn die Nederlanders op handen dragen (en, in het geval van Vuijsje, die literaire jury's nomineren en bekronen). Het diner en Alleen maar nette mensen zijn geen romans die tot de verbeelding spreken, aan het denken zetten of uitblinken in stilistische brille. Het zijn matig geschreven, makkelijk weglezende, middlebrow boeken die wemelen van de witregels en de clichés. De schrijver P.F. Thomése bedacht er een mooi woord voor: vergeetproza. (Chris Morgenstern, *Het Financieel Dagblad*, 23 mei 2009)
5. Zelfs als aan het einde van het diner duidelijk is geworden dat Koch is voorgelogen door zijn vrouw en zoon, en dat er vreselijke dingen staan te gebeuren, bestaat Paul het zich op te winden over de rekening. "Hoeveel fooi moet je achterlaten in een restaurant waarvan de rekening je in de lach doet schieten?", vraagt hij zich af. (4-havoleerling)
6. Terwijl de vraag moet zijn: hoe ver ga je als ouder om je kind te beschermen? Mopperaar Paul maakt dat Het diner lichtverteerbaar blijft. Sterker nog, wanneer je het in één ruk hebt uitgelezen verlang je al naar de toneelbewerking. (Annet de Jong, *Telegraaf*, 13 februari 2009)
7. Dat dit boek een pageturner is waar je desnoods een nachtje slaap voor laat, is te danken aan het thrillerachtige opzet en de intelligent geïnstalleerde spanningsboog. Dat het tot verhit nadenken aanzet, aan de zorgvuldig gewogen morele dilemma's die de auteur opwerpt. En dat dit een boek is dat je meedraagt, eentje dat nerveus blijft rondwandelen in je hoofd, is te danken aan dat unheimliche sfeertje dat Koch in zijn zinnen gezogen heeft. De doorlopende suggestie van geweld en de alomtegenwoordigheid van angst als motor voor de hele poppenkast maken dat je je als lezer hoogst oncomfortabel gaat voelen. Zoals in het echte leven, quoi.

Herman Koch heeft een huiveringwekkend goed boek geschreven. (Redactie, *Humo*, 10 februari 2009)

Les 4: Hoe maak je daar een aantrekkelijke tekst van? - Docentenhandleiding

A. Aanwijzingen bij opdracht 1

Het kan raadzaam zijn om na het maken 1a of 1a tot en met 1c kort de uitwerkingen te bespreken, alvorens de leerlingen opdrachten 1d en 1e gaan maken. Zorg dat bij de bespreking van opdracht 1 duidelijk wordt welke functies een inleiding heeft en hoe die functies gerealiseerd kunnen worden.

Het is aan de docent om te beslissen of hij/zij van de leerlingen verlangt dat hun inleiding alle functies vervuld. Er zit veel variatie in de inleidingen van professionele recensenten. Vanuit didactisch oogpunt kan het soms wenselijk zijn om leerlingen wel een redelijk vast stramien op te leggen. Beheersen ze dat goed, dan kunnen ze erop variëren.

Voorbeelduitwerking opdracht 1a en 1b

- a. 1 = gegevens over het boek, sfeertekening
2 = citaat uit het boek, een onthulling over het boek
3 = gegevens over de schrijver, korte omschrijving van de thematiek van het boek, citaat van de schrijver
4 = korte omschrijving van de thematiek van het boek
5 = algemene waarheid (verbonden aan korte omschrijving van de thematiek van het boek)
- b. In 2 ontbreekt opiniëren door het geven van een mening of het stellen van een vraag. Er wordt wel een retorische vraag gesteld, waarmee de aandacht van de lezer wordt getrokken. In 4 wordt niet een opinie over het boek gegeven, wel over het gedrag van de hoofdpersonen

B. Aanwijzingen bij opdracht 2

Bespreek na het maken van opdracht 2b kort klassikaal de rangschikkingen van de leerlingen. Formuleer vervolgens samen met hen criteria waaraan slotzinnen moeten voldoen om er aantrekkelijk uit te zien. Benadruk dat leerlingen keuzevrijheid hebben bij het schrijven van het slot. Het ene is niet per se beter dan het andere.

(Voorbeeld van) les 5:
BeZinning: Op zoek naar de
beste zin
- Leren variëren in zinnen

Les 5: BeZinning: Op zoek naar de beste zin - Lesplan

Doelgroep: aantal leerlingen: 25, niveau: 4 havo, 3/4 vwo	
Lestijd: 45 minuten	
Beginsituatie: De leerlingen hebben reeds de eerste twee versies van hun recensie geschreven. Voorkennis: De leerlingen weten wat een persoonsvorm is en wat enkelvoudige, samengestelde, nevenschikkende en onderschikkende zinnen zijn. Daarnaast kennen ze de meeste voegwoorden. Ze hoeven voor deze opdracht nog niet te weten welke worden gebruikt in nevenschikkende zinnen en welke in onderschikkende.	
Leerdoelen / doelstellingen voor de leerlingen: • Leerlingen weten dat de aantrekkelijkheid van een tekst vergroot kan worden door aanpassing van reeds geformuleerde zinnen. • Leerlingen weten hoe de aantrekkelijkheid van een tekst vergroot kan worden door aanpassing van reeds geformuleerde zinnen. • Leerlingen herkennen zinnen die aanpassing behoeven/kunnen gebruiken omwille van de aantrekkelijkheid van de tekst. • Leerlingen kunnen alternatieven voorstellen voor zinnen die aanpassing behoeven/kunnen gebruiken omwille van de aantrekkelijkheid van de tekst.	

Tijdplan	Lesfasen	Korte omschrijving van de lesinhoud	Leerlingactiviteiten	Docentactiviteiten (rol van de docent)	Leerbronnen/materialen
5 minuten	Inleiding	Korte bespreking van de lesdoelen en lesopzet; activeren van voorkennis	Oriënteren op de taak; herhalen van voorkennis	De docent bespreekt kort de lesdoelen en het lesprogramma. De docent activeert voorkennis over de verschillende soorten zinnen die er zijn. Mogelijke werkwijze: de leerlingen een voorbeeld van elk type zin laten aanwijzen in Tekst 1.	Lesmateriaal voor de leerlingen (inclusief Tekst 1: Ikje uit NRC Handelsblad van 4 november 2017)

Les 5: BeZinning: Op zoek naar de beste zin - Lesplan

15 minuten	Uitvoering	Leerlingen maken samen met een klasgenoot opdracht 1 om het effect van de verschillende zinstypen op de interpretatie van een tekst vast te stellen en zo te bepalen wanneer welk zinstype het beste gebruikt kan worden.	Zelfstandig Tekst 1 herschrijven volgens de opdrachtinstructies; gezamenlijk vergelijken van herschrijvingen met originele tekst; analyseren van effecten	De docent loopt rond, geeft aanwijzingen en neemt (indien nodig en gewenst) deel aan de discussies van leerlingen.	Opdracht 1 uit het lesmateriaal voor de leerlingen
10 minuten	Terugblik en inleiding op opdracht 2	Klassikale nabespreking van opdracht 1: met de hele klas van ieder zinstype vaststellen wanneer die het beste gebruikt kan worden.	Opbrengsten opdracht 1 delen; gezamenlijk een conclusie formuleren	De docent stuurt de discussie aan en zorgt ervoor dat het uiteindelijk voor iedere leerling duidelijk is wanneer je welke zin moet gebruiken; De docent legt kort uit wat de bedoeling is van opdracht 2	Opdracht 1 uit het lesmateriaal voor de leerlingen Voorbeelduitwerking opdracht 1e in docentenhandleiding
10 minuten	Uitvoering	Leerlingen maken opdracht 2 om de opgedane kennis over effectief zinsgebruik te leren toepassen bij het herschrijven van hun eigen tekst	Evalueren van zinsgebruik in elkaars teksten; selecteren van verbeteropties	De docent loopt rond en geeft aanwijzingen	Opdracht 2 uit het lesmateriaal voor leerlingen Eerste versie van de recensies Markeerstiften

Les 5: BeZinning: Op zoek naar de beste zin - Lesplan

5 minuten	Afsluiting	Korte afsluiting waarin een aantal leerlingen een voorbeeld geeft van een zin in een klasgenoots tekst die verbeterd moet worden en uitlegt waarom die volgen hen verbeterd moet worden en hoe dan wel.	Opbrengst opdracht 2a delen	De docent geeft enkele leerlingen de gelegenheid hun herschrijvingen van een klasgenootstekst te laten horen; De docent geeft als huiswerk voor de volgende keer opdracht 2b op	Opdracht 2 uit het lesmateriaal voor leerlingen
-----------	------------	---	-----------------------------	---	---

Les 5: BeZinning: Op zoek naar de beste zin - Lesmateriaal

“Gebruik zo kort mogelijke zinnen!” Dat is meestal het advies, omdat veel mensen denken dat kortere zinnen makkelijker te begrijpen zijn. Is dat wel zo? Schrijvers gebruiken bijna nooit alleen maar enkelvoudige zinnen. Zij wisselen juist enkelvoudige en samengestelde zinnen af. De reden daarvoor is dat het type zin dat je gebruikt, de betekenis ervan beïnvloedt. In deze opdracht ga je ervaren wat het effect van elk zinstype op de interpretatie van een tekst is. Op basis van je bevindingen kijk je samen met een klasgenoot nog eens kritisch naar een aantal zinnen uit je recensie.

Opdracht 1. Wat is het effect van verschillende zinstypen?

In het *NRC Handelsblad* staat dagelijks de rubriek *Ik*. In die rubriek vertelt een lezer van de krant een anekdote of persoonlijke ervaring in maximaal 120 woorden. In de krant van 4 november 2017 stond Tekst 1 in die rubriek. Jij gaat Tekst 1 bij deze opdracht een aantal keren herschrijven om het effect te ervaren van verschillende soorten zinnen op de betekenis van die zinnen.

Tekst 1. Ochtendkrant van Tine Kleer

Om 05:45 uur loopt de wekker af en ga ik naar beneden. Helaas mis ik de vier laatste trap treden en met veel kabaal beland ik op de voordeurmat.

Nadat de duizeligheid en misselijkheid weer wat zijn gezakt, nuttig ik een licht ontbijtje en ga naar boven. Als ik op de overloop aankom, komt net mijn nog slaperige dochter uit haar slaapkamer. Ik vraag haar of ze iets gehoord heeft van mijn val waarop ze droog antwoordt: ik dacht dat het de krant was.

- Kijk eerst eens wat het effect is van het advies: “Gebruik zo kort mogelijke zinnen!”. Maak van Tekst 1 een tekst met zo veel mogelijk zinnen, die allemaal niet meer dan één persoonsvorm bevatten. Vergelijk vervolgens samen met je buurman of buurvrouw jullie teksten met Tekst 1. Hoe verandert volgens jullie de betekenis van de tekst door het gebruik van enkelvoudige zinnen?
- In een samengestelde zin zijn twee zinnen gecombineerd door nevenschikking of onderschikking, of meer dan twee zinnen gecombineerd door nevenschikking en onderschikking. De samengestelde zinnen in Tekst 1 zijn vooral nevenschikkend. Maak van Tekst 1 een tekst met alleen maar onderschikkende zinnen. Vergelijk vervolgens weer samen met je buurman of buurvrouw jullie teksten met Tekst 1. Hoe verandert volgens jullie de betekenis van de tekst door het gebruik van onderschikking?

Les 5: BeZinning: Op zoek naar de beste zin - Lesmateriaal

- c) Noteer wat het effect op de betekenis is van enkelvoudige zinnen, zinnen die samengesteld zijn door onderschikking én zinnen die samengesteld zijn door nevenschikking.
- d) Kijk nog eens naar jullie herschrijvingen van Tekst 1 bij vraag a en b en de originele versie van de tekst, Tekst 1. Bepaal voor elke zin van Tekst 1 welke formulering het beste is: de zin die staat in Tekst 1 of een zin die staat in een van jullie herschrijvingen. ~~Schrijf nu samen met je buurman of buurvrouw de perfecte versie van Tekst 1.~~

Opdracht 2. Verbeter het zinsgebruik in je recensie

Je weet nu wanneer je het beste enkelvoudige zinnen kunt gebruiken, en wanneer het beste samengestelde zinnen met nevenschikking en/of onderschikking. Je moet er nu voor zorgen dat je in je recensie ook steeds de juiste soort zin gebruikt. Daar gaat je buurman of buurvrouw jou bij helpen.

- a) Wissel jouw recensie uit met die van jouw buurman of buurvrouw. Bekijk kritisch het zinsgebruik in zijn of haar tekst. Markeer met de uitgedeelde markeerstiften de zinnen die aangepast moeten worden. Gebruik daarbij de volgende kleuren:
 - Geel: wanneer twee enkelvoudige zinnen beter gecombineerd kunnen worden tot een samengestelde zin met neven- of onderschikking
 - Groen: wanneer een samengestelde zin beter opgesplitst kan worden tot enkelvoudige zinnen **of** één zin van een samengestelde zin die bestaat uit drie of meer zinnen, beter als aparte, enkelvoudige zin kan worden opgeschreven
 - Roze: wanneer van een nevenschikking beter een onderschikking gemaakt worden **of** van een onderschikking beter een nevenschikking
- b) Bekijk de markeringen die jouw klasgenoot in jouw tekst gemaakt heeft. Ga er niet vanuit dat hij of zij alle 'fouten' in jouw tekst heeft opgespoord. Controleer daarom ook zelf voor elke zin in jouw recensie of je daar de juiste soort zin hebt gebruikt.
- c) Binnenkort moet je weer een recensie inleveren. Zorg er bij het schrijven van jouw recensie voor dat je steeds de beste soort zin gebruikt.

Les 5: BeZinning: Op zoek naar de beste zin - Docentenhandleiding

Aanwijzingen bij opdracht 1

Opdracht 1d is optioneel. Het is van belang dat de leerlingen opdracht 1a tot en met 1c maken. Opdracht 1d kan gemaakt worden door die leerlingen die eerder dan de andere leerlingen opdracht 1a tot en met 1c afgerond hebben.

Leerlingen zullen het niet eenvoudig vinden om het effect van de verschillende zinstypen op de betekenis vast te stellen. Een klassikale discussie van opdracht 1c is dan ook essentieel. De docent dient ervoor te zorgen dat alle leerlingen onderstaande functies van de verschillende zinstypen kennen en begrijpen. Voor dat laatste zal het noodzakelijk zijn om van sommige zinnen uit Tekst 1 alle drie de mogelijke varianten naast elkaar op het bord te zetten.

zinstype	functie
enkelvoudige zin	plaatst beschreven gebeurtenis/toestand/mening los van de rest van de tekst met name nuttig tussen enkele samengestelde zinnen om een belangrijke gebeurtenis/toestand/mening extra naar voren te laten komen
samengestelde zin (nevenschikking)	plaatst gebeurtenissen/toestanden/meningen naast en gelijkwaardig aan elkaar / op één lijn met name nuttig om veelheid en opeenvolging van gebeurtenissen aan te geven
samengestelde zin (onderschikking)	presenteert gebeurtenissen/meningen/feiten als één geheel en geeft daarbij aan hoe die zaken zich tot elkaar verhouden met name nuttig om twee zaken te presenteren die zich op een of andere manier tot elkaar verhouden

Deze opdracht kan nog aangevuld worden met een opgave waarin leerlingen leren dat je een zin ook kunt vervangen door een woordgroep (bijvoorbeeld: door het missen van de vier laatste traptreden i.p.v. helaas mis ik de vier laatste traptreden) of dat een zin ook heel soms kan bestaan uit één woord (bijvoorbeeld een vraagwoord).